

Forskningsetikens lägesbild i Finland: Universitet, yrkeshögskolor och forskningsinstitut i den forskningsetiska barometern 2023

FORSKNINGSETISKA DELEGATIONEN (TENK)
16.12.2025

Den forskningsetiska barometern 2023

[Tutkimusetiikan barometri 2023 \(Den forskningsetiska barometern 2023\)](#), som Forskningsetiska delegationen (TENK) genomförde, påvisar att den egna organisationen och arbetsgemenskapen är forskarens viktigaste källor till forskningsetisk information. Forskningsetik tas på allvar i Finlands vetenskaps- och forskningsamfund. Eftersom verksamhetsmiljön har en stor inverkan på utvecklingen av en högklassig forskningskultur, har TENK utarbetat en sammanfattning för ledningen vid yrkeshögskolor, statens forskningsinstitut och universitet samt rekommendationer för utveckling av verksamheten.

Dessa tre stora organisationstyper togs med i den ytterligare granskningen på grund av deras tydligt avgränsade organisationsprofil. På grund av de låga svars mängderna är analysen per organisationstyp riktgivande, men resultaten är på många sätt likartade. Även andra organisationstyper som förbundit sig till GVP-anvisningen svarade på barometern, men dessa svar är antingen ganska ringa eller omfattar mycket olika aktörer sinsemellan (Tabell 1). Inga uppgifter samlades in om enskilda organisationer.

I sammanställningen har även betydelsen av respondenternas arbetslivsskede granskats, och då har hela barometermaterialet (n = 1 100) beaktats. Barometerenkäten kartlade perioden 2019–2022.

Resultaten betonar organisationernas ansvar att säkerställa lättillgänglig forskningsetisk information, utbud av utbildning och skydd för dem som anmäler misstankar om kränkning av GVP.

Centrala observationer

Den forskningsetiska kulturen är stark i Finland, och största delen av dem som arbetar inom vetenskaps- och forskningsfältet anser att deras forskningsetiska kompetens är tillräcklig. Organisationernas stödstrukturer är dock inte till alla delar tillräckliga för att tillgodose behoven. Det finns utvecklingsbehov framförallt i utbudet av forskningsetisk utbildning, i kommunikationen i fråga om GVP-processer och utbildningar samt i stödet till unga forskare.

- **Kompetens:** Största delen är nöjda med sin forskningsetiska kompetens, men i synnerhet dem som befinner sig i början av arbetslivet upplever osäkerhet.
- **Utbildning:** Ungefär hälften önskar mer utbildning i forskningsetik, och informationen om den utbildning som organisationerna erbjuder når inte personalen tillräckligt väl. Utbildningsutbudet bedöms vara otillräckligt särskilt vid yrkeshögskolor och forskningsinstitut.
- **Den forskningsetiska stödpersonsverksamheten** är ännu inte så väl känd.
- **Misstankar om kränkning av GVP** leder i allmänhet inte till anmälan. Nästan 20 procent vet inte hur man ska gå till väga i en situation där man misstänker kränkning.
- **De vanligaste misstankarna om fusk och försummelse** är försummelse i anslutning till material eller resultat (43 %), ogrundat tilläggande av författarnamn i författarförteckningen (37 %) och plagiering (34 %).

Arbetslivsskedets betydelse

- **Unga forskare (mindre än 10 års arbetserfarenhet):**
 - deltar mest i utbildningar, men är mest osäkra på sin kompetens
 - har minst kunskap om GVP-processen och stödpersonerna för forskningsetik

- gör minst anmälningar om misstankar om kränkning av GVP
- **Erfaren personal (10–20 års arbetserfarenhet):**
 - nöjdast med sin kompetens
 - känner till GVP-processen bäst
 - gör flest anmälningar om misstankar om kränkning av GVP

Självbedömning av forskningsetisk kompetens

I **Finlands vetenskaps- och forskningssamfund** är man rätt nöjd med sin **forskningsetiska kompetens** (diagram 1). Största delen av respondenterna bedömde att deras kunskaper är ganska tillräckliga i förhållande till kraven för sin arbetsuppgift, och ungefär en tredjedel ansåg att deras kunskaper är helt tillräckliga. I universiteten var man i detta avseende något säkrare än i andra organisationer. Man kände till TENK:s anvisningar i samma utsträckning i olika organisationstyper.

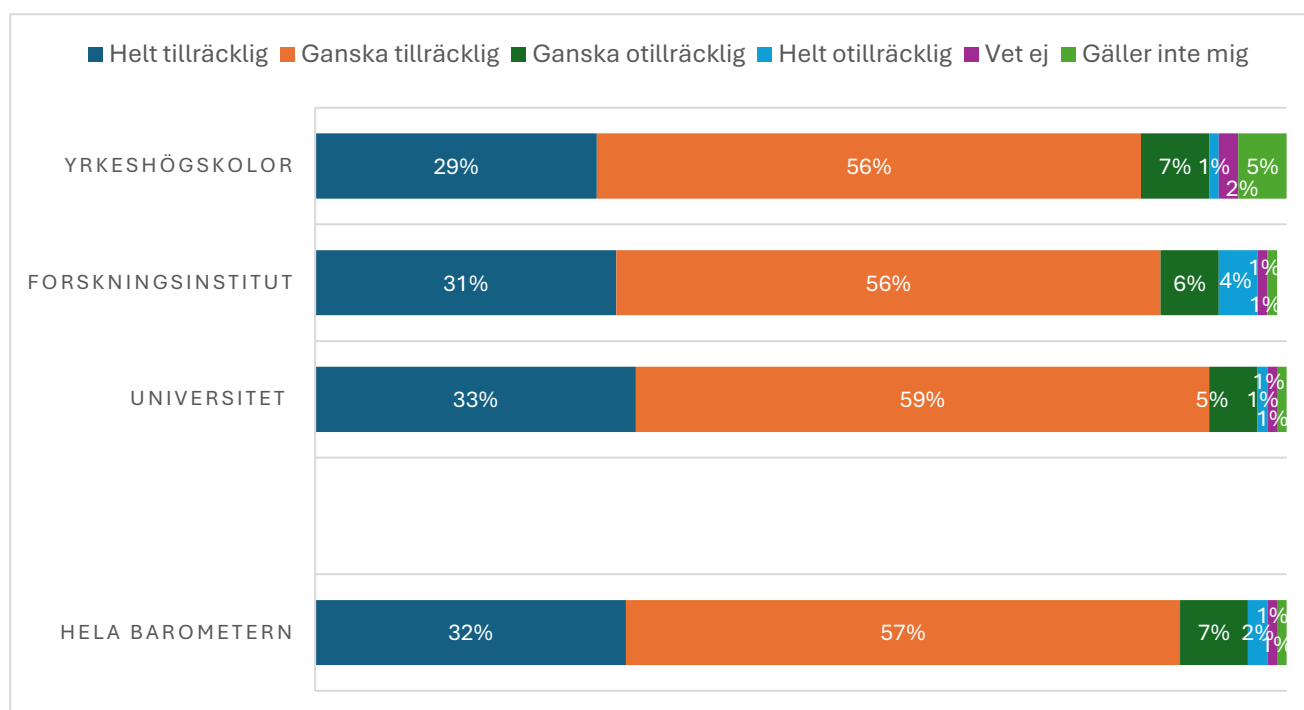

Diagram 1. Självbedömning av forskningsetisk kompetens

De respondenter som jobbat inom branschen i över 21 år var mest säkra på sin forskningsetiska kompetens. Respondenterna som befann sig i början av arbetslivet var försiktigare i sina bedömningar. Bland respondenterna som jobbat mindre än tio år inom branschen kände 19 procent (78) inte alls till GVP-anvisningarna.

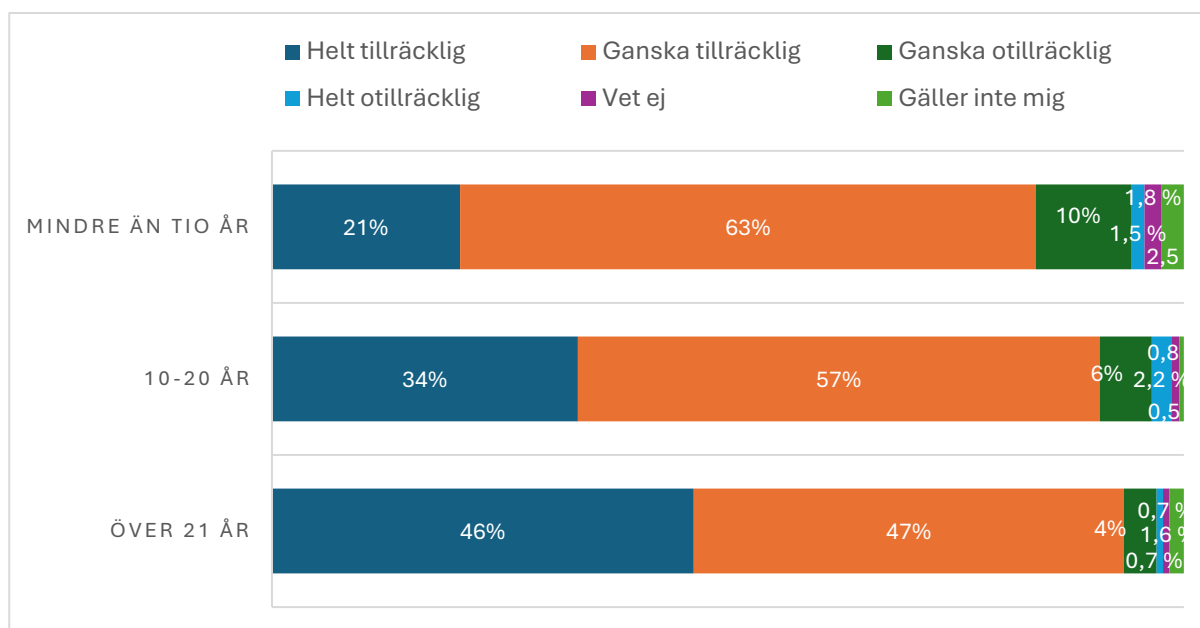

Diagram 2. Självbedömning av forskningsetisk kompetens: Arbetslivsskedets inverkan

Information om utbildningsutbudet

Respondenterna var till viss del omedvetna om huruvida deras organisation erbjuder någon forskningsetisk utbildning alls (diagram 3). Ungefär en fjärdedel av alla respondenter och ännu fler i yrkeshögskolorna kunde inte svara på frågan. **Vid universiteten var man mest nöjd med den utbildning som erbjöds**, men även där ansåg endast lite över hälften att utbudet var tillräckligt. I yrkeshögskolorna bedömde endast åtta procent av respondenterna att det erbjöds en tillräcklig mängd utbildning.

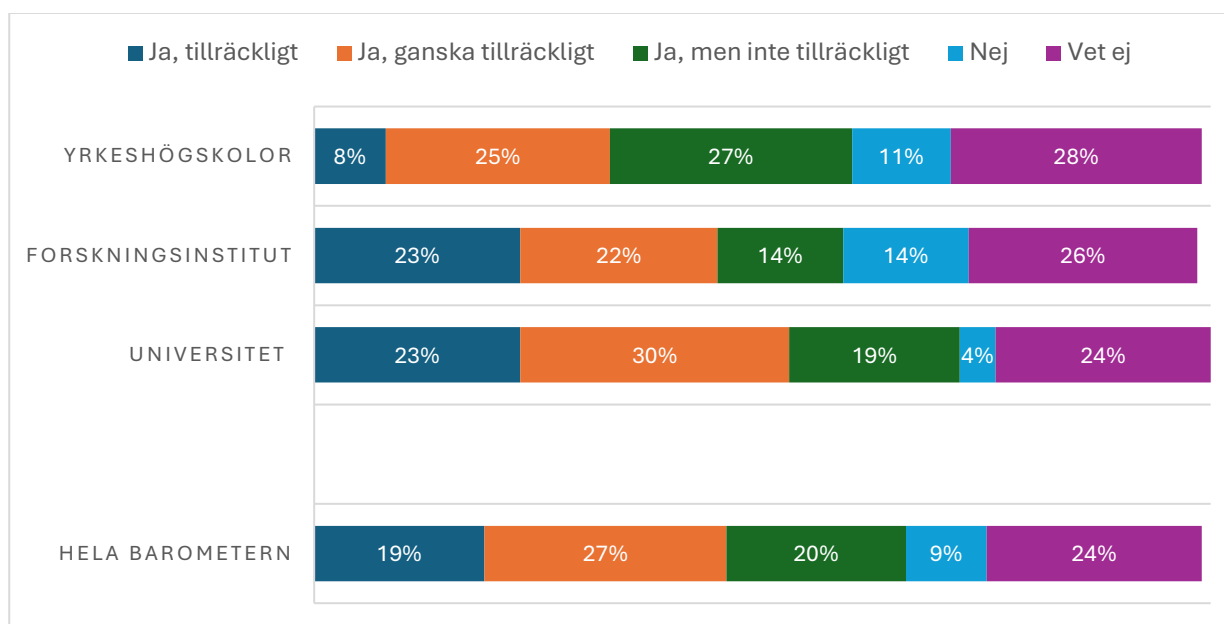

Diagram 3. Utbud av forskningsetisk utbildning

De som jobbat mindre än tio år inom branschen deltog mest i utbildningarna. **När respondenterna som jobbat längre inom branschen började utbilda sig deltog de dock i fler utbildningar än de yngre respondenterna** (3 eller fler utbildningstillfällen: 12 procent vs 7 procent). De unga respondenterna utbildade sig mestadels en eller två gånger och de var också mest osäkra på sin forskningsetiska kompetens.

Kunskap om GVP-processen

Även partiell information räcker för att komma igång med utredningen i fall av misstanke om kränkning av GVP. **Vid yrkeshögskolorna** visste man bäst hur man ska gå till väga vid misstanke om kränkning av GVP, och **i alla organisationstyper verkar kunskapsnivån vara god** (diagram 4). Yrkeshögskolornas goda resultat förklaras sannolikt med yrkeshögskolornas respondentprofil, där arbete inom förvaltningsuppgifter betonades och därmed också kunskapen om processer och system. Observera dock att **20 procent av dem som svarade på enkäten** inte visste hur man ska gå till väga vid misstanke om kränkning.

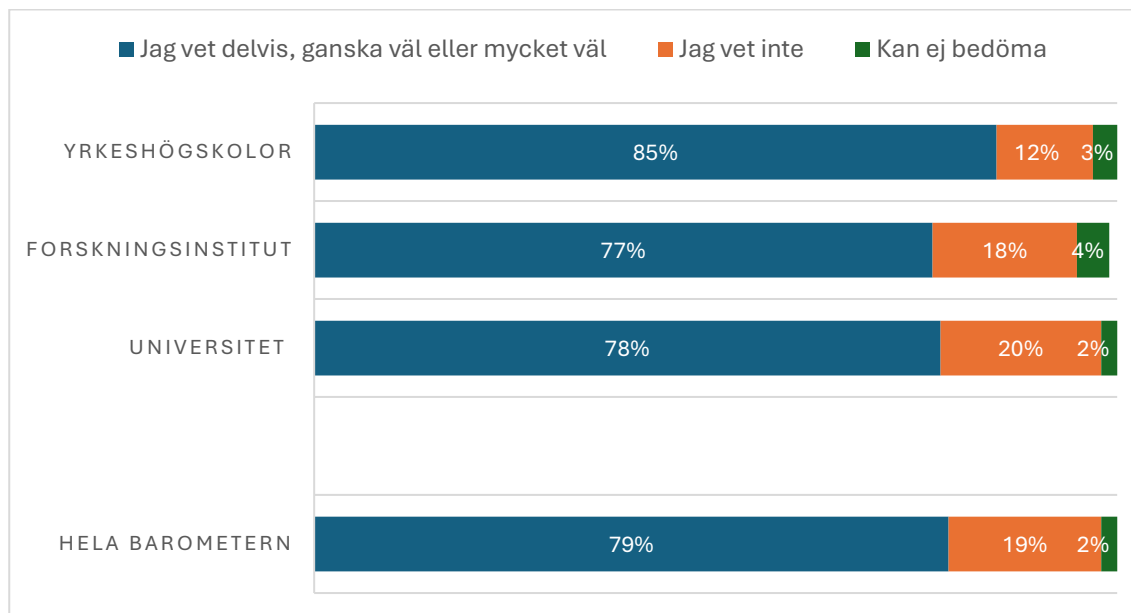

Diagram 4. Kunskaper om hur man ska gå till väga vid misstanke om kränkning av GVP

Misstankar om kränkning av GVP

Misstankar om kränkning av GVP anmäls i allmänhet inte, och de utreds således inte i GVP-processen (forskningsetiska barometern 2023, s. 33). Endast sju procent av alla respondenter hade gjort en anmälan om misstanke om kränkning av GVP. Rädsla för följder för egen del uppgavs som den största orsaken till att inte anmäla en misstanke.

Av respondenterna 2019–2022 hade 29 procent (171) misstänkt kränkning av GVP i universiteten, 24 procent (22) vid forskningsinstitut och 18,5 (30) procent i yrkeshögskolorna. Skillnaderna mellan de

olika organisationstyperna är små och resultaten högst riktgivande.¹ De flesta respondenter hade inte haft någon misstanke om kränkning av GVP.

Respondenterna som jobbat längst inom branschen hade både mest information och var mest benägna att anmäla sina misstankar.² De som jobbat över 21 år inom branschen hade gjort flest anmälningar om misstankar om kränkning av GVP (13 %, n = 37). Av dem som jobbat mindre än tio år inom branschen visste 25 procent (n = 93) inte hur de skulle gå till väga vid misstanke om kränkning av GVP, och de hade nästan inte alls anmält sina misstankar.

78 procent av respondenterna som misstänkt en kränkning av GVP hade inte anmält saken. Av detta kan man dra slutsatsen att antalet kränkningar av GVP som inte har undersökts kan vara oroväckande stort. TENK:s statistik visar dock att misstankarna om kränkning av GVP också omfattar problem i anslutning till exempelvis ett inflammerat arbetsklimat och att man i de fall som undersökts i GVP-processen ofta inte konstaterar någon kränkning av god vetenskaplig praxis. (Tutkimuseetiikan barometri 2023, s. 35)

De vanligaste misstankarna om vetenskapsfusk och försummelse

Inom Finlands vetenskaps- och forskningssamfund hade man misstänkt alla former av vetenskapsfusk och exempel på försummelse som kartlades i barometern. De tre vanligaste typerna av misstanke om kränkning av god vetenskaplig praxis i hela barometern (Tutkimuseetiikan barometri 2023, s. 25 och 28):

1. Försummelse i anslutning till **forskningsmaterial eller forskningsresultat**: 43 procent av respondenterna
 - Nästan inga skillnader mellan organisationstyperna
 - Arbetslivsskedet hade nästan ingen inverkan på antalet misstankar
2. **Fusk i anslutning till upphovsmannaskap**, det vill säga ogrundat tillägg av en forskares namn i författarförteckningen: 37 procent av respondenterna
 - Misstankarna var vanligast vid forskningsinstitut och universitet
 - Arbetslivsskedet hade nästan ingen inverkan på antalet misstankar

¹ Bland respondenterna i yrkeshögskolorna hade elva procent (18) anmält sina misstankar, 18,5 procent (30) hade låtit bli att anmäla sina misstankar och 70 procent (114) hade inte misstänkt en kränkning av GVP 2019–2022. Bland respondenterna i universiteten hade 7,5 procent (45) anmält sina misstankar, 29 procent (171) hade låtit bli att anmäla sina misstankar och 64 procent (379) hade inte misstänkt en kränkning av GVP. Bland respondenterna vid forskningsinstitut hade tre procent (3) anmält sina misstankar, 24 procent (22) hade låtit bli att anmäla sina misstankar och 73 procent (67) hade inte misstänkt en kränkning av GVP. Trots den noggranna frågeställningen kunde respondenternas uppfattning om anmälan även innehålla andra åtgärder än att göra den egentliga GVP-anmälan.

² Jag vet delvis /Jag vet ganska väl/Jag vet mycket väl: 84 procent av dem som jobbat inom branschen i över 21 år, 81 procent av dem som jobbat inom branschen 10–20 år och 72 procent av dem som jobbat inom branschen i mindre än tio år. Av dem som jobbat mindre än tio år inom branschen visste endast sex procent mycket väl hur de skulle gå till väga, och endast tre procent (n = 12) hade anmält sina misstankar.

3. **Plagiering:** 34 procent av respondenterna

- Misstankarna var klart vanligast i yrkeshögskolor
- De som jobbat längst hade flest misstankar (31 %: 1–2 misstankar)

Största delen av respondenterna hade dock inte misstänkt kränkningar av god vetenskaplig praxis i sin verksamhetsmiljö.

I diagram 5–7 presenteras de tre vanligaste typerna av misstankar enligt organisationstyp.

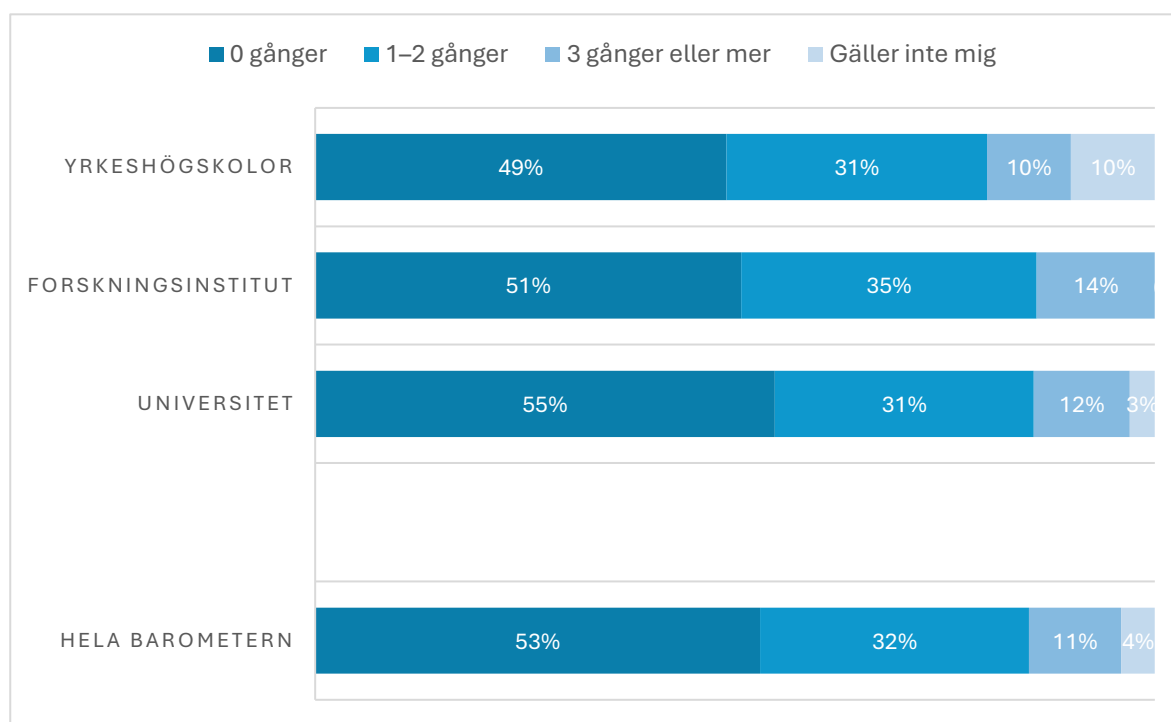

Diagram 5. Misstankar om försummelse i anslutning till material och forskningsresultat 2019–2022.
"Gäller inte mig": respondenten är inte i en ställning där hen kan observera fenomenet.

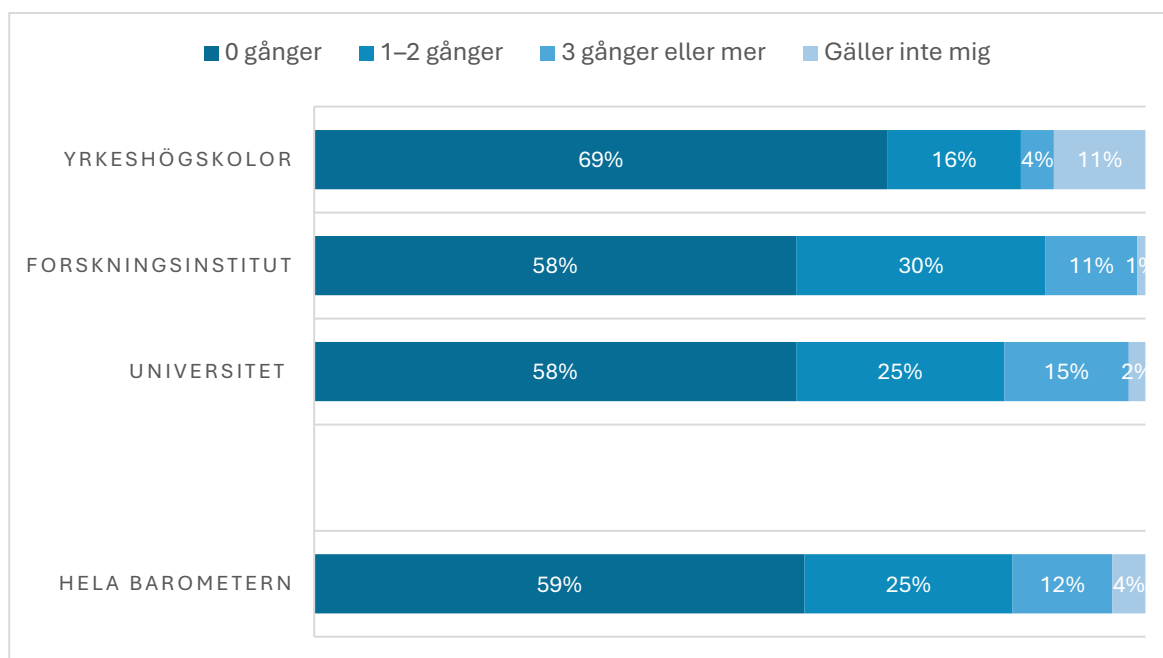

Diagram 6. Misstankar om ogrundat tillägg av författarnamn i publikationer 2019–2022

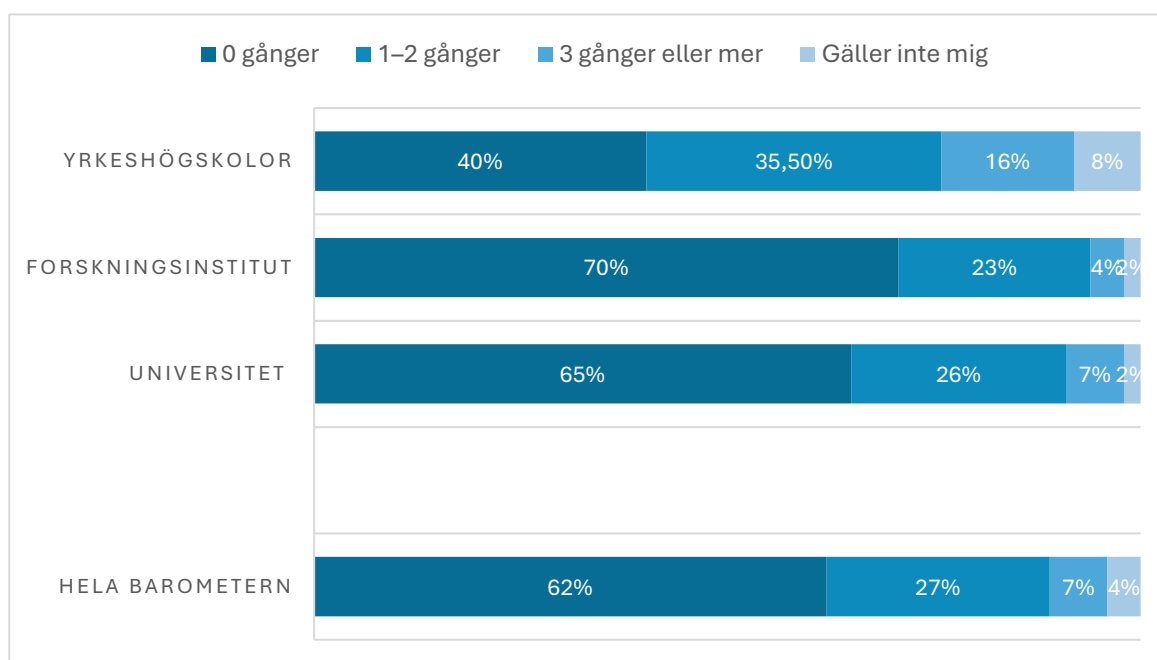

Diagram 7. Misstankar om plagiering 2019–2022

I misstankarna om fusk i anslutning till upphovsmannaskap framkom inga inverknings av arbetslivsskedet, men respondenterna som jobbat längst inom branschen hade misstänkt att författarens namn utelämnats ogrundat oftare än de yngsta respondenterna (23 % jfr 14 % 1–2 gånger).

Mer än en fjärdedel (27 %) av respondenterna ansåg att brådska, konkurrens och resursbrist är de största riskfaktorerna. Var tionde (11 %) lyfte fram brister i forskningsetisk utbildning och praxis som ett problem. I flera svar syntes frustration över resurser, ledningssätt och möjligheter att agera rätt som bedömdes vara bristfälliga. (Tutkimuseetiikan barometri 2023: 29)

Stödpersoner för forskningsetik: en ringa känd resurs

Stödpersonerna för forskningsetik ger medlemmarna i sin organisation konfidentiell rådgivning om god vetenskaplig praxis. TENK inledde sin verksamhet 2017 och alla organisationer som förbundet sig till GVP-anvisningen 2023 förbinder sig att utse en stödperson för forskningsetik. Stödpersonerna är verksamma i över 80 organisationer, men verksamheten är fortfarande inte särskilt väl känd. Av svaren kan man dra slutsatsen att stödpersonerna för forskningsetik ännu inte kan utnyttjas fullt ut för att förebygga problem i anslutning till god vetenskaplig praxis. Även organisationernas stöd till stödpersonerna kan behöva utvecklas.

Man kände till den forskningsetiska stödpersonsverksamheten inom de olika organisationstyperna på följande sätt:

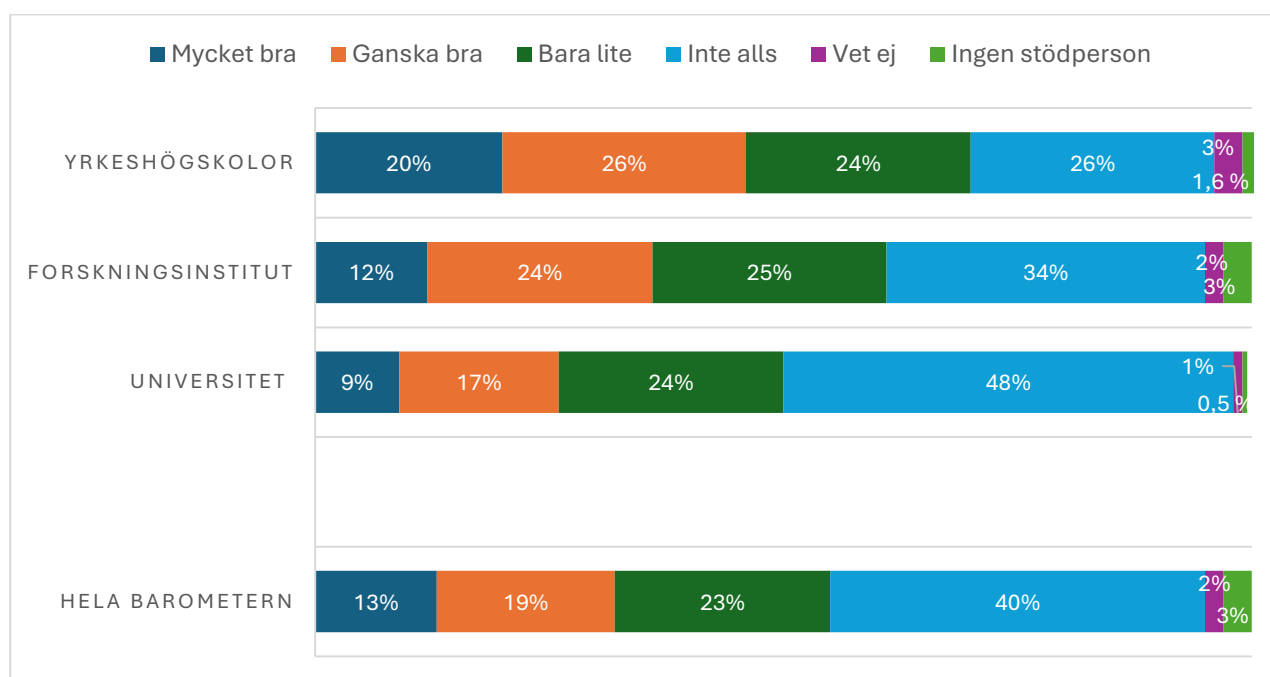

Diagram 8. Kännedom om den forskningsetiska stödpersonsverksamheten

Svaren visar kännedomen om forskningsetiska resurser i Finland bland respondenterna i yrkeshögskolorna. Respondenterna i början av arbetslivet hade minst kännedom om verksamheten.

Rekommendationer till organisationsledningen

God vetenskaplig praxis främjas bäst genom att satsa på förebyggande av problem.

Organisationen och forskarens egen arbetsgemenskap har en nyckelroll i detta. Förebyggandet säkerställer kompetensens och verksamhetens kvalitet, stärker organisationens forskningskultur och sparar resurser som krävs för GVP-processen.

Stärkande av den forskningsetiska utbildningsvägen

Att erbjuda forskningsetisk utbildning i alla skeden av arbetslivet är ett väsentligt sätt att säkerställa personalens forskningsetiska kompetens.

Tydliga anvisningar om tillvägagångssätt och information om den utbildning som erbjuds

Organisationerna bör säkerställa att anvisningar och annan forskningsetisk information är lättillgängliga. De flesta misstankar om kränkning av GVP förblir outredda, och det är viktigt att personalen vet hur man ska agera i dessa situationer.

Information för att synliggöra stödpersonerna för forskningsetik

Man bör informera om den forskningsetiska stödpersonsverksamheten aktivt och ge information exempelvis till dem som överväger en GVP-process om denna stödtjänst. För att lyckas med sin verksamhet behöver stödpersonerna för forskningsetik aktivt stöd av ledningen.

Stärkande av god vetenskaplig praxis

Organisationerna bör upprätthålla en forskningsetisk diskussionskultur och se till att det är en del av organisationens forskningskultur att god vetenskaplig praxis tillämpas (se kapitel 3 i GVP-anvisningen).

Stöd för unga forskare

Unga forskare behöver stöd för att forskningsetiskt oklara situationer inte ska lämnas obehandlade och den etiska kompetensen stärks redan från början av arbetslivet.

Genomförande av barometern

Den forskningsetiska barometern 2023 publicerades i Forskningsetiska delegationens publikationsserie 2024 på [finska](#) och [engelska](#) samt som en [sammanfattning på svenska](#).

Genomförandet av barometern beskrivs i rapporten och på [Forskningsetiska delegationens webbplats \(på finska och engelska\)](#). Barometern beskriver perioden 2019–2022.

Tabell 1 presenterar antalet svar från yrkeshögskolor, statliga forskningsinstitut och universitet samt respondenternas huvudsakliga arbetsuppgift i dessa organisationer. På grund av de varierande och delvis låga svarsmängderna är resultaten och korstabellerna endast riktgivande. Inga organisationsspecifika uppgifter samlades in. I hela barometern emottogs 1 100 svar.

Tabell 1. Antal respondenter per organisationstyp samt huvudsaklig arbetsuppgift

	Forskning	Undervisning	Förvaltning	Annan
Universitet (n = 645)	69 % (448)	16 % (104)	6 % (41)	8 % (52)
Yrkeshögskolor (n = 180)	21 % (38)	42 % (76)	22 % (40)	14 % (26)
Forskningsinstitut (n = 101)	82 % (83)	0	12 % (12)	6 % (6)
<i>Hela barometern (n = 1 100)</i>	<i>60 % (664)</i>	<i>17 % (186)</i>	<i>12 % (130)</i>	<i>11 % (120)</i>

I barometern emottogs också svar från organisationstyperna Annan (n = 59), Annan forskningsorganisation (n = 105) samt Organisation inom vetenskapspolitik eller forskningsfinansiering (n = 10).